

prodisse puto; cui facile Ulixes persuasit consilio antea communicato, ut se et Philoctetam domum reduceret. Priusquam vero ad navem descenderent aliqua ratione iis contigit, ut armis Philoctetae potirentur. Tum Ulixes cum odium illius iam non timeret novo consilio capto Philoctetae quis esset et qua de causa Lemnum venisset persona detracta aperuit et oravit obsecravique, ne odium perpetuum retineret, sed cum Graecis in gratiam rediret et patriam contra barbaros defenderet (frgm. 799 et 798):

*ὅσπερ δὲ θνητὸν καὶ τὸ σῶμ' ἡμῖν ἔσθ',
οὕτω προζήχει μηδὲ τὴν ὀργὴν ἔχειν
ἀθάνατον, ὅστις σωφρονεῖν ἐπίσταται.
πατρὶς καλῶς πράσσουσα τὸν τυχόντ' ἀεὶ
μεῖζον τίθεισιν, δεστυχοῖσα δ' ἀσθενῆ.*

Denique Philocteta cum gravibus verbis Ulixis commotus et choro adhortante ne Graecis deesset tum summa cupiditate pugnandi inflammatus et sperans fore ut morbo sanato in patriam reverteretur victus est et cum Ulixes et Diomede ad navem descendit. Deum quendam intercedentem Euripidem fecisse verisimile non est, quin etiam Dio contra dicere videtur, qui cum apud Sophoclem nisi Hercule interveniente Philoctetam commotum non esse diceret ut cum Graecis animum reconciliaret, talem exitum fabulae Euripideae fuisse non commemoravit. Sub finem fabulae haec a Lemniis dicta esse videntur (frgm. 800):

*φεῦ, μήποτ' εἶν' ἄλλο πλὴν θεοῖς φίλος
ὡς πᾶν τελοῦσιν, κἂν βραδύνοσιν, χρόνον.*

Quoniam quidquid potest probari de Euripidis Philocteta protuli fieri posse, ut eius tragoedia omni a parte restituatur nego; singulorum quidem actuum qui gradus et quasi processus actionis fuerit aliqua cum probabilitate efficias, tamen in his quoque actibus multa inveniuntur, quae admodum dubia sunt et erunt. Id eo magis dolemus quod Euripidis Philocteta summa Dionis Chrysostomi admiratio excitata est, cuius rhetoris declamatione plane demonstratur eam tragoediam in perfectissimis poetae fabulis numerandam esse.

De Accii Philocteta.

Tragicorum poetarum Romanorum unus Accius, qui A. Hostilio Mancino A. Atilio Serrano consulibus Pisauri natus usque ad summam senectutem in summo apud Romanos honore erat, Philoctetam in scenam produxit. Quem argumentum fabulae non ipsum invenisse, sed more poetarum scenarum Romanorum ad Graecorum exemplum quoddam redisse cum inter omnes constet, cuius exemplum potissimum secutus sit quaeritur. Qua de re cum omnes fere, qui fabulis Aeschylus et Euripidis restituendis operam dederunt, inquisiverint maximus dissensus est. Hermann⁴² et Welcker Accium in tragoedia componenda Aeschylum secutum esse putaverunt. Contra Hartung Euripidis Philoctetam unum fontem Accio fuisse suspicatus est. Petersen poetam Romanum et Aeschylum et Sophoclem et Euripidem adhibuisse eorumque tragoedias contaminavisse propriaque inventa addidisse demonstrare conatus est. Quocum ex parte quidem Ribbeck⁴³ consensit cum scripsit: Dass er sich Aeschylus vorzugsweise angeschlossen hat, hat nicht überzeugend bewiesen werden können. Von überwiegender Nachahmung des Sophokles kann auch bei flüchtiger Vergleichung nicht die Rede sein. Nachweisen lässt sich am besten, wo er in die Fusstapfen des Euripides getreten ist. Ihm scheint er wirklich in der Gesamtanlage und vielfach auch in Einzelheiten gefolgt zu sein. Idem alio loco scripsit:⁴⁴ „In Philocteta quid ex quoque poeta non adsumperit Attius facilius licet discernere quam aliqua cum probabilitate efficias quod potissimum exemplum secutus sit.“ Accium potius Euripidis tragoediam imitatum esse quam Aeschylum Wecklein et Neumann probaverunt. Eodem vero anno, quo Neumannii dissertatio typis expressa est, Bloch⁴⁵ omnibus fragmentis fabulae Accianae collatis eius Philoctetam ex una Sophoclis fabula latine versam esse summo studio contendit.

Quae quaestio cum minime disceptata esset neque unquam de ea consensum virorum doctorum fore verisimile esset, in fabulis Aeschylus Euripidisque restituendis Accii Philoctetam neglegendam esse censui idque eo magis quod de ipsa tragoedia permulta incerta sunt neque qui processus qui dicitur

⁴² cf. praef. ad Soph. Phil.

⁴³ l. l. 377; cf. Geschichte der römischen Dichtung I, 179.

⁴⁴ Trag. Rom. reliqu. 308.

⁴⁵ Sopra il Filottete di Accio in Studi italiani di filologia classica 1893, I, 97 ssq.

actionis fuerit neque quibus personis Accius usus sit nisi conicere non licet. Tamen non inutile esse puto denuo ad eam quaestionem, quae de Philocteta Accii est, accedere et quae ex singulis fragmentis concludantur tractare. Servata sunt ex ea tragoedia apud nonnullos scriptores fragmenta XXII collecta a Ribbeck, quibus ex incertis tragicorum Romanorum fragmentis tria Hartung adiecit, quae omittenda censeo.

In principio fabulae Accianae hos versus fuisse Appuleius in libro qui inscribitur De deo Socratis cap. 24 testis est (frgm. I):

Inclute, parva prodite patria,
nomine celebri claroque potens
pectore, Achivis classibus auctor,
gravis Dardaniis gentibus ultor,
Laertiade!

His versibus Ulixem a comite quodam appellari cum manifestum esset Hermann, cuius sententiae subscripsit Welcker, Minervam cum illo prodisse Ulixem de loci natura certiore reddentem et ad id quod agendum esset adhortantem coniecit. Contra disseruit Ribbeck (l. l. 378) iure monens talibus verbis deam virum mortalem non apte alloqui; verba igitur nautis Ulixis tribuit, ex quibus chorum fabulae compositum fuisse suspicatus est. Neumann ea verba Diomedem, Bloch Neoptolemum una cum Ulixem prodeuntem dixisse putaverunt.

Quaerere cui illi versus tribuendi sint inutile esse mihi videtur, cum nulla sententia argumentis certis probetur omniaque arbitrio singulorum interpretum permissa sint. Comparantibus vero eos versus, quos primos fabulae Accianae fuisse Appuleius testis gravis est cum tragicorum Graecorum exemplis concedendum est eodem principio fabulae nullum eorum usum esse: apud Aeschylum chorum parodum egisse in tragoediae initio supra demonstravi, Euripidem Ulixem solum procedentem fecisse ex Dionis oratione 59 intellegitur, in prologo fabulae Sophocleae Ulixem loca, quibus Philoctetam reliquerit, explorare Neoptolemum iubere notum est. Quod ad quaestionem quae extat diiudicandam plurimum valere puto: Accium in Philocteta componenda alio principio fabulae atque illos principes tragicorum Graecorum usum esse apparet; ergo non ubique eius poetae Graeci exemplum quod latine transtulit eum secutum esse concedimus, sed aut propria inventa addidisse aut alius cuiusdam tragici Graeci exemplum vertisse, de cuius tragoedia nihil memoriae traditum est. Quis vero in principio fabulae Accianae iis verbis Ulixem allocutus sit demonstrari nullo modo potest.

Quoniam hoc fragmento Accium exemplum Graecum quod secutus est non ad verbum vertisse docemur, alia fragmenta extant quae talia sunt, ut non ad certum quempiam tragicorum spectare videantur, sed sive ex Aeschylō sive ex Euripide sive ex Sophocle ea sumpta esse contendere possis. Haec fragmenta ad quaestionem quae est de fonte fabulae Accianae diiudicandam nihil valere nemo negabit. In iis ponendum est frgm. XII:

e viperino morsu venae viscerum
veneno imbutae taetros cruciatus cient;

quod Bloch cum versibus Sophocleis 265 ssq. comparat.

ἀγρία
νόσση καταφθίνοντα, τῆς ἀνδροφθόρου
πληγέντ' ἐχίδνης ἀγρίω χαράγματι.

Neque vere minus apte ii versus Acciani Aeschylō vel Euripidi ascribuntur, apud quos morbi sui mentionem fecisse Philoctetam manifestum est. Similiter fragmenta Acciana IX, X, XI:

reciproca tendens nervo equino concita
tela ;
. . . pinnigero, non armigero in corpore
tela exercentur haec abiecta gloria;
. . . . in tecto umido
quod eiulatu questu gemitu fremitibus
resonando mutum flebiles voces refert,

quibus miserias suas lamentatus esse Philocteta videtur, ex cuiusvis illorum poetarum Graecorum tragoedia ab Accio assumpta esse quispiam confirmaverit. Philoctetam et apud Aeschylum et Euripidem et Sophoclem (v. 220 ssq.) sive ex Ulixem sive ex Neoptolemo quaesivisse quis esset consentaneum est; simili allocutione Accium usum esse docemur frgm. XIII:

quis tu es mortalis, qui in deserta et tesca te adportes loca?

Neque minus apte frgm. XIV et XV:

quod te obsecro, aspernabilem
ne haec taetritudo mea me inculta faxit;
contempla hanc sedem, in qua ego novem hiemes saxo stratus pertuli

cuilibet illorum tragicorum ascripseris. Quod Accius Philoctetam vehementissimis doloribus corripit fecit, id quod ex fragmento XIX intellegitur:

heu! qui salsis fluctibus mandat
me ex sublimo vertice saxi?
iamiam absumor: conficit animam
vis vulneris, ulceris aestus,

idem argumentum et ab Aeschylo et a Sophocle et fortasse ab Euripide adhibitum esse repperit. Haec igitur fragmenta omnia ad eam quaestionem, quae est de Accii poetae fonte, diiudicandam nihil valent, quippe quae probabilitate non minore Aeschylo quam Euripidi aut Sophocli vindices.

At fragmenta quaedam sunt, quae ad unius tragici Graeci exemplum spectare verisimile est. Ea verba, quibus loca insulae Lemni describuntur et sacra historia celebratur, cum iis neque Euripidis neque Sophoclis in fabulis locus idoneus esset neque Accium ipsum eam Lemni descriptionem invenisse probaretur, ex Aeschyli Philocteta a poeta Romano assumpta esse supra commemorari. Tales excursiones, quae ad geographiam pertinent, saepius in fabulis Aeschyleis reperiri satis notum est. Quod eos versus fragmenti II anapaesticos aptissime choro Lemniorum parodum agenti attribui supra proposui, inde minime coniecerim eodem modo apud Accium a Lemniis ea verba pronuntiata esse. Nam praeterquam quod de choro fabulae Accianae nihil traditum est, Bloch Lemnios sacram patriae historiam enarrantes vocabulis illis „dicitur, dictus, cluet“ apte uti suo iure negavit. Utrum vero iis versibus comites suos de insulae locis Neptolemus certiores fecisse Bloch recte coniecerit an Ulixes, id quod Ribbeck probavit, terrarum omnium cum peritissimus esset Diomedes comiti insulae regiones descripserit et mythos enarraverit discerni non potest. Eam insulae descriptionem ex Aeschyli fabula ab Accio assumptam esse cum clare et evidenter ostendatur, tamen quem eos versus pronuntiantem poeta Romanus fecerit minime constat. Ad Aeschylum haud scio an spectet etiam fragmentum XVI:

heu Mulciber

arma ignavo es invicta fabricatus manu,

quibus verbis Philoctetam, cum Ulixes de rebus ad Troiam gestis verba faceret, questum esse probatur, quod arma Achillis a Vulcano facta a Graecis Ulixi addicta essent.

Summa controversia est de fragmento V:

configit tardus celeris, stans volatilis;
pro veste pinnis membra textis contegit.

His verbis quo victu et vestitu Philoctetes uteretur Ulixem a Minerva certiore factum esse Hermann et Welcker cum putarent, Bloch versibus Sophocleis 164 ssq. collatis comites suos de Philocteta Neoptolemus docuisse suspicatus est; Ribbeck, cuius sententiae Neumann subscripsit, Ulixem priusquam cum Philocteta conveniret ab indigena quodam quaesivisse affirmavit quae eius vitae consuetudo esset. Cum neque deum quendam in fabulae Accianae principio processivisse neque a quo Neoptolemus de Philoctetae vitae conditionibus eruditus sit intellegatur neque apte ea verba cum Sophoclis versibus comparentur, ea quam Ribbeck proposuit interpretatio proxima vero esse videtur. Neque enim de Philocteta adeo expresse dicere potuit nisi is, qui consuetudine adhibita qua ille ratione vitam degeret pernoverat. Quin is Actor ille Lemnius ab Euripide inventus fuerit non est quod dubitemus. Quod pro Actore, quem Hyginus fab. 102 regem Lemniorum nominat, eius pastorem nomine Iphimachum ab Accio inductum esse Ribbeck putavit, ea nominum varietas nullius momenti est. Id sane intellegitur Ulixem, priusquam cum Philocteta ipso conveniret, a Lemnio quodam de eius consuetudine vivendi certiore factum esse neque quicquam obstat quominus illi colloquio fragmenta aliquot attribuamus; quorum III:

ubit habet? urbe agrone?

aptissime Ulixi datur. Lemnium antro monstrato Ulixem, qui se suaque consilia ei aperuerat, praemonuisse verisimile est ne Philoctetae summo odio inflammato appropinquaret, quo spectant frgm. IV et VII:

quem neque tueri contra neque fari queas;
. cui potestas si detur, tua
cupienter malis membra discerpas suis.

Ulixem vero cum quantum Philoctetae odium contra se esset intellexisset haec respondisse (frgm. VI):

contra est eundem cautim et captandum mihi.

Ea interpretatio si recta est, ab Accio unam ex personis fabulae Euripideae adhibitam esse cognoscitur; at tamen poeta Romanus alium ordinem rerum instituit atque Euripides. Hic in prima parte tragoediae Philoctetam cum Ulixem convenientem fecit, ille priusquam antagonista ipsi congrederentur Ulixem ab indigena quodam de Philoctetae victu et mente instrui fecit.

Num Accius, cum sive Actore sive Iphimacho personis usus sit, etiam ceteras fabulae Euripideae personas exhibuerit certis argumentis non demonstratur, quamquam etiam apud eum legatos Phrygios inductos esse verisimile est. Phryges in scenam prodisse cum Ribbeckio et Neumanno haud coniecimus ex fragmentis XVII et XVIII:

ipsam Frygiam mitiorem esse aio immani Graecia.

Pari dyspari, dispar si esses tibi, ego nunc non essem miser.⁴⁶

Iure enim Bloch monuit Philoctetam querentem, quod a Graecis Lemni expositus esset, Phryges barbaros tantam iniuriam in ipsum quantam Graecos commissuros fuisse iis verbis usum negavisse. Eam vero fidem Blochio non habeo ut fragmenti XVIII verba imitationem manifestam⁴⁷ versus Sophocleae tragoediae 1426

Πάρον μὲν, ὅς τῶνδ' αἴτιος κακῶν ἔσθ'.

esse concedam. Ut Accium legatis Troianorum usum exemplum Euripidis secutum esse probarem, commotus non sum nisi illarum urnarum Etruscarum imaginibus caelatis; etenim cum artifices Etruscos imaginum argumenta ex aliqua tragoedia sumpsisse appareat, iis non Euripidis ipsius fabulam, sed Accii Philoctetam exemplo fuisse verisimile est, quorum uterque Phrygios legatos prodeuntes fecit.

Quodsi et Actorem et legatos Troianos ab Euripide inventos ab Accio exhibitos esse arbitrari nobis licet, num etiam Diomedem comitem Ulixem Euripidis exemplum secutus Accius dederit in medio relinquendum est, cuius rei argumenta certa nusquam extant. Neque quis chorus fabulae Accianae fuerit apparet neque quo modo ad finem perducta sit fabula constat. Sub finem fabulae cum ad navem Graecos Philoctetam secutum esse ex fragmento XXI intellegatur:

agite ac vulnus ne succuset gradus caute ingredimini,

utrum ille verbis gravibus Ulixem commotus sit, ut cum Graecis in gratiam rediret, an deus intercedens eum ira dimissa Troiam proficisci iusserit ignoramus. Primo quidem ne cum Ulixem animum conciliaret recusavisse videtur, id quod concluderis ex fragmento XX:

sub axe posita ad stellas septem, unde horrifer
aquilonis stridor gelidas molitur nives.

Quae cum diceret pronuntiavit malle se in extrema orbis terrarum parte vivere quam in castra Graecorum redire. Herculem intercessisse, id quod Ribbeck suspicatus est, pro certo affirmavit Bloch, cum fragmentum XVII incertarum Accii fabularum accessitum:

Ego cui in monte Oetaeo inlatae lampades
fuere, perveni in domum aeterni patris

cum versibus Sophocleis 1418 ssq. conferret:

*καὶ πρῶτα μὲν σοὶ τὰς ἐμὰς λέξω τύχας
ὅσους πονήσας καὶ διεξελθῶν πόνους
ἀθάνατον ἀρετὴν ἔσχον, ὡς πάρεσθ' ὄραϊν.*

Tamen certa opinionis argumenta non protulit.

Quae cum ita sint, concedendum nobis est fieri non posse, ut cuius poetae tragici Graeci exemplum Accius secutus sit demonstrarem. Singula illa quidem fragmenta fabulae Accianae ad unum alterumve illorum spectare aliqua cum probabilitate conicere possumus, sed tamen plurima fragmenta passim servata viliora sunt quam ut argumenta satis valida ex iis ducere liceat. Accium ad fabulam unius ex principibus tragicis Graecis praecipue se adiunxisse cum nullo modo probetur, quid ex quoque eorum in Philocteta non assumpserit facilius licet discernere quam aliqua cum probabilitate efficere quod potissimum exemplum secutus sit. Utrum vero Accius ipse Philoctetae fabulas contaminaverit an a Graeco quodam poeta contaminatas reppererit, id quod probabilius est, cum poetae Romani negotium contaminandi non saepe subisse videantur, in medio relinquendum est. Neque Aeschylum neque Euripidem neque Sophoclem unicum eius fontem fuisse cum constet, Accianam Philoctetam in illorum fabulis restituendis adhibendam esse nego. Ipsam Accii tragoediam restituere mihi in animo non est; quae de ea proferri possunt, ea Neumann (l. l. 33 ssq.) protulit.

⁴⁶ Hanc lectionem versus perperam traditi probavit Ribbeck, Röm. Trag. 393.

⁴⁷ l. l. 100: imitazione manifesta d'un verso sofocleo, sebbene esistente in un'altra parte del drama.

Ea interpretatio si recta est, ab
at tamen poeta Romanus alium
Philoctetam cum Ulixē convenie
indigena quodam de Philoctetae

Num Accius, cum sive
personas exhibuerit certis argum
inductos esse verisimile est. Phi
ex fragmentis XVII et XVIII:

ipsa
Par
lure enim Bloch monuit Philocte
tantam iniuriam in ipsum quanta
Blochio non habeo ut fragmenti

esse concedam. Ut Accium lega
motus non sum nisi illarum u
imaginum argumenta ex aliqua t
Philoctetam exemplo fuisse verisi

Quodsi et Actorem et leg
licet, num etiam Diomedem comite
est, cuius rei argumenta certa nu
quo modo ad finem perducta sit
secutum esse ex fragmento XXI

agit
utrum ille verbis gravibus Ulixis
eum ira dimissa Troiam proficisc
recusavisse videtur, id quod conc
sub
aqu

Quae cum diceret pronuntiavit m
redire. Herculem intercessisse, i
tum XVII incertarum Accii fabul

Ego
fuer
cum versibus Sophocleis 1418 ss

zai
ōōō
ἀθῶ

Tamen certa opinionis argumenta
Quae cum ita sint, conce

Accius secutus sit demonstramus
illorum spectare aliqua cum probal
sunt quam ut argumenta satis val
Graecis praecipue se adiunxisse
sumpserit facilius licet discernere
sit. Utrum vero Accius ipse Phi
reppererit, id quod probabilius es
in medio relinquendum est. Ne
fuisse cum constet, Accianam Phil
tragoediam restituere mihi in anim

⁴⁶ Hanc lectionem versus p

⁴⁷ l. l. 100: imitazione man

cont...

deade adhibitam esse cognoscitur;
s. Hic in prima parte tragoediae
ipsi congregarentur Ulixem ab

etiam ceteras fabulae Euripideae
tiam apud eum legatos Phrygios
o et Neumanno haud coniecerim

Graecia.

non essem miser.⁴⁶

expositus esset, Phryges barbaros
usum negavisse. Eam vero fidem
versus Sophocleae tragoediae 1426

idus secutum esse probarem, com
s; etenim cum artifices Etruscos
uripidis ipsius fabulam, sed Accii
atos prodeuntes fecit.

Accio exhibitos esse arbitrari nobis
rius dederit in medio relinquendum
ulae Accianae fuerit apparet neque
m ad navem Graecos Philoctetam

ingredimini,

tiam rediret, an deus intercedens
ne cum Ulixē animum conciliaret

trifer

vivere quam in castra Graecorum
to affirmavit Bloch, cum fragmen-

ius poetae tragici Graeci exemplum
ulae Accianae ad unum alterumve
ima fragmenta passim servata viliora
ulam unius ex principibus tragicis
oque eorum in Philocteta non as-
quod potissimum exemplum secutus
Graeco quodam poeta contaminatas
inandi non saepe subisse videantur,
e Sophoclem unicum eius fontem
hibendam esse nego. Ipsam Accii
ea Neumann (l. l. 33 ssq.) protulit.

g. 393.

in un'altra parte del drama.

TIFFEN® Gray Scale

© The Tiffen Company, 2007

A 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

R G B W G K Y M